

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ВІДДІЛЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ Й ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
ІМЕНІ ПРОФЕСОРА Є. ПЕТУХОВА
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ВИХОВАННЯ
РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ

***Понятійно-термінологічний апарат
історико-педагогічних досліджень:
історія і сучасні підходи***

Збірник матеріалів

VI Всеукраїнського науково-методологічного семінару з історії освіти

19 травня 2021 року

Вінниця
«Нілан-ЛТД»
2021

*Затверджено до друку вченою радою
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського,
протокол № 5 від 27 травня 2021 р.*

Редакційна колегія:

Березівська Л. Д. (голова редколегії), доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

Тарнавська С. В., кандидат історичних наук, вчений секретар Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

Хопта С. М., кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (літературний редактор);

Демида Є. Ф., науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (бібліографічний редактор)

Рецензенти:

Лобода С. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри комп'ютерних мультимедійних технологій факультету міжнародних відносин Національного авіаційного університету

Лапасенко С. В., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач сектору наукової інформаційно-бібліографічної діяльності відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

П 56

Понятійно-термінологічний апарат історико-педагогічних досліджень: історія і сучасні підходи : зб. матеріалів VI Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти, 19 трав. 2021 р., Київ / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [та ін.] ; [редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Сухомлинська О. В., Тарнавська С. В. ; літ. ред. Хопта С. М. ; бібліогр. ред. Демида Є. Ф.]. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2021. 72 с.

Збірник містить тези виступів учасників VI Всеукраїнського науково-методологічного семінару з історії освіти «Понятійно-термінологічний апарат історико-педагогічних досліджень: історія і сучасні підходи», проведеного у рамках Всеукраїнського фестивалю науки – 2021, присвяченого 30-й річниці Незалежності України, що відбувся в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського 19 травня 2021 року.

Редколегія не несе відповідальності за зміст публікацій. Відповідальність за зміст публікацій несе автор.

тематичний ряд яких включає в себе позначення основних принципів і закономірностей педагогіки, терміни педагогічної типології, найменування освітніх інституцій, учасників освітнього процесу та ін.

Нами було зроблено висновки – поняття «дитячий садок», «дошкільний заклад», «дошкільна установа», «дитячий дошкільний заклад», «дошкільний виховний заклад» у вищевказаний досліджуваний період є взаємозамінними. На основі викладених аргументів і фактів в історико-педагогічній розвідці «Дошкільні заклади сільської місцевості України (II пол. XX ст.): огляд положень та визначення понять» ми проаналізували специфіку структури терміна «заклад/установа», висвітили затверджені на законодавчому рівні терміни, що мають як теоретичне, так і прикладне значення [2]. На сьогодні в Законі «Про дошкільну освіту» у ст. 11 наведено таке визначення поняття «заклад дошкільної освіти» – навчальний заклад, що забезпечує реалізацію права дитини на здобуття дошкільної освіти, її фізичний, розумовий і духовний розвиток, соціальну адаптацію та готовність продовжувати освіту.

Список використаних джерел

1. Вихрущ В. О. Механізми аксіології сучасної педагогіки: спроба системного аналізу. *Зб. наук. пр. Педагогічні науки* / Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2019. Вип. 87. С. 9–15. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2019-87-1> (дата звернення: 19.05.2021).
2. Меленець Л. І. Дошкільні заклади сільської місцевості України (II пол. XX ст.): огляд положень та визначення понять. *Вісн. Черкас. ун-ту. Серія: Педагогічні науки* / Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. 2013. № 21. С. 89–93. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/12174/> (дата звернення: 19.05.2021).
3. Сокол М. Класифікаційна характеристика понятійно-категорійного апарату педагогічної науки. *Освіт. простір України*. 2017. Вип. 9. С. 188–193. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/opu_2017_9_34 (дата звернення: 19.05.2021).
4. Степанова О. І. Динаміка педагогічної термінології в сучасному освітньому процесі: структурно-семантичний аспект. *Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія». Серія «Філологія»*. 2020. Вип. 9. С. 307–310. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Philology> (дата звернення: 19.05.2021).

О. П. Міхно

«ФЕНОМЕН» ЯК ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНЕ ПОНЯТТЯ

На сучасному етапі розвитку української освіти під час пошуку нових ідей, методів і технологій навчання активізувався процес появи нових понять і термінів. Розвиткові української педагогічної термінології сприяють освітні реформи та інновації, а також численні соціокультурні та геополітичні чинники, передовсім, інтеграція української освіти у світовий освітній простір, адаптація зарубіжних освітніх технологій та методів навчання, що приводить до запозичення, перенесення термінів і понять. Наголосимо, що чітке їх визначення є необхідною умовою історико-педагогічних досліджень.

На сьогодні в українській педагогічній та історико-педагогічній історіографії немає вичерпного тлумачення поняття «феномен». Контент-аналіз близько 50 праць педагогічної проблематики за останні 5 років показав, що поняття «феномен» стає неодмінним атрибутом сучасних історико-педагогічних досліджень. Водночас звернення до феноменології як до методології дослідження ще не отримало

достатнього і належного обґрунтування в педагогічній науці, а сама феноменологічна термінологія використовується формально або метафорично.

Окреслимо декілька принципових позицій щодо педагогічного феномену з історико-педагогічного погляду. По-перше, феномен у педагогіці ми трактуємо як особливе явище, що має велике значення у розвитку педагогічної науки і освіти. По-друге, щоб бути феноменом, педагогічне явище повинне мати власну історію і знаходитися в розвитку, мати власну форму, структуру, впливати на інші педагогічні явища та педагогічну дійсність. Отже, «з педагогічного погляду феномен 1) має власну історію, 2) є чітко визначеним, і 3) його існування має вплив на суб'єктів педагогічного процесу та на розвиток педагогічної науки» [1, с. 19]. Пояснимо цю тезу на прикладі тлумачення поняття «феномен педагогічної характеристики». Коли ми говоримо про педагогічну характеристику як про документ, який використовувався у шкільній практиці, – йдеться про педагогічне явище. Коли ж кажемо про педагогічну характеристику як багатоаспектну структуру в її розвитку, тобто аналізуємо її виникнення, форму, зміст, науково-теоретичне підґрунтя, йдеться про внесок видатних педагогів і психологів у розробку педагогічної характеристики, застосування у практиці роботи школи, вплив на суб'єктів педагогічного процесу, – це вже педагогічний феномен. Отже, феномен відрізняється від явища рефлексією, аналізом, висновками, узагальненнями.

Список використаних джерел

1. Міхно О. Феномен педагогічної характеристики учня: від Ушинського до Сухомлинського : монографія. Вінниця : Кушнір Ю. В., 2020. 519 с.

А. М. Москаленко

НАУКОВА МОВА ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

На сьогодні визнаним і доведеним фактом є наукова позиція, що будь-яка наука має власний сформований понятійно-термінологічний апарат досліджень. Педагогіка як наука про навчання, виховання і розвиток особистості, не є винятком. І цей апарат відображає взаємозв'язок і взаємообумовленість понять. У рамках нашого дослідження привертає увагу наукова мова історико-педагогічного дослідження, оскільки означені дослідження мають свої специфічні особливості. Під науковою мовою історико-педагогічних досліджень ми розуміємо понятійно-категоріальну систему, що охоплює сукупність термінів, пов'язаних із такою галуззю педагогічної науки, як історія педагогіки. Названа система слугує науковим підґрунтям, базисом для історико-педагогічних досліджень, більш поглибленому і впорядкованому розвитку історико-педагогічного знання, його теоретичної стабільності і можливості для розвитку.

Історико-педагогічні дослідження є важливим науковим інструментом, який уможливорює вивчення особливостей розвитку різних історико-педагогічних процесів, виявлення і розкриття їх специфічних, типологічних характеристик, аналіз, узагальнення і презентацію доробку недосліджених і малодосліджених педагогів-просвітителів минулого з метою використання досвіду, основних положень та ідей у сучасних умовах забезпечення розвитку педагогічної науки й практики загалом.